

г) транс-естетичний знак – мета-функціональний та дисфункціональний феномен сигніфікації свідомості, який поглинений сферою несвідомого уявного, що «володіє потоком обсессій, конститууючи функціональність речі (у тому числі і художніх текстів) у сфері дії ірраціональних чинників людської психіки, коли річ виступає не як знак своєї функції або функцій, а коли функція (функції) речі виступає як знак своєї функціональності, коли модифікація речей відбувається заради самої модифікації, позначеної не у сфері тотожності та суперечності, а у сфері відмінності та повторення» [5, с. 239-240].

Сигніфікативна неоднорідність естетичної предметності в сучасній культурі, на нашу думку, є наслідок компенсаційних процесів – міфологічна єдність зникла, а естетична, щоб зайняти її місце, має поширитися і отримати нові форми. Тому естетичне й проникає у політику, економіку, спорт, науку, філософію, виробничу діяльність тощо. Але щоб бути не лише додатком, але й виконувати свою роль пост-міфологічного «об'єднувача», естетичне виробляє нові ноєзисні й ноємагічні структури. Так, абсурд, жорстокість, симулятивність, ризоматичність тощо стають новими естетичними факторами культурного впливу на людей.

Висновки. Отже, знаково-естетичне конструювання суб'єктивності індивідууму, творення з одиної людини соціокультурну особистість у сучасній культурі має справу одночасно з декількома формами сигніфікації естетичного. Яка форма тут є найбажанішою для створення особистісного виміру, який відповідає як традиційній формулі цілісності й самодостатності, так й сучасним інформаційно-комунікаційним віртуальним й гіперреальним сутностям? На нашу думку, специфіка сьогодення потребує розуміння усієї різноманітності форм естетичної предметності, отже, особистість має отримати конструктивні знання щодо кожного типу естетичної сигніфікації. Лише так можливо охопити сучасну культурну систему у її цілісній, тобто знаково-естетичній формі.

Джерела та література:

1. Бычков В. Эстетика / В. Бычков. – М. : Гардарики, 2004. – 556 с.
2. Долгов К. М. Реконструкция эстетического в западно-европейской и русской культуре / К. М. Долгов. – М. : Прогресс-Традиция, 2004. – 1040 с.
3. Луман Н. Общество как социальная система / Н. Луман; пер. с нем. А. Антоновский. – М. : Логос, 2004. – 232 с.
4. Полулях Ю. Ю. Знак в измерениях семиозиса и эстетизиса / Ю. Ю. Полулях // Методы, понятия и коммуникация в современном эстетическом дискурсе : материалы III междунар. конф., проведённой в МГУ 21-22 ноября 2008 года. – М., 2008. – С. 189-207.
5. Полулях Ю. Ю. Семиотика форм эстетического знака / Ю. Ю. Полулях // Учёные записки ТНУ им. В.И. Вернадского. Серия: Философия. Социология. – Т. 21 (60). – № 2 (208). – С. 237-241.
6. Хюбнер Б. Произвольный этос и принудительность эстетики / Б. Хюбнер; пер. с нем. А. Лаврухина. – Мн. : Профилен, 2000. – 152 с.
7. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию / У. Эко; пер. с итал.: В. Резник, А. Погоняйло. – СПб. : Symposium, 2004. – 544 с.
8. Marquard O. Philosophie des Städtischen / O. Marquard. – Stuttgart : Reclam, 2000. – 144 p.

Конопльова Г.О.

УДК 140.8:321.7

ПРОБЛЕМИ СЕЛЕКТИВНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ У КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СПІВРОБІТНИКІВ ОВС

Поважання прав людини, сформованість інтересу до представників інших народів, терпиме ставлення до чужих цінностей, мови, традицій та вірувань, вміння виважено поступатися своїми інтересами заради громадянської злагоди – це основні риси толерантної особистості, вихованої з урахуванням гуманістичних цінностей, які набувають *особливої ваги* у сучасному суспільстві. Намагаючись стерти будь-які відмінності, глобалізація веде до неминучого зіткнення не тільки різних держав, але й культур, що неухильно примушує поділяти людей на «своїх» та «чужих». Зростаюча мобільність національностей у масштабі земної кулі перетворює країни у полікультурні співтовариства, гармонійний розвиток яких можливий лише за умови принципів рівних прав і цінностей, толерантного ставлення до різних проявів людської самобутності, до яких ще не готове суспільство.

На тлі означених процесів у суспільстві інтенсивно розвиваються настрої щодо расової та культурної нерівності, більшої значимості одних культур на тлі інших, неможливості порозуміння між людьми без відмови від своїх культурних традицій. Ситуація ускладнюється, коли мова йде про представників професій, чия діяльність безпосередньо пов'язана із постійною вимушеною взаємодією з представниками

Співробітник органів внутрішніх справ у своїй діяльності повинен користуватися принципами толерантності щодо носіїв різних культурних цінностей та у разі необхідності попереджувати будь-які настрої, що можуть привести до етнічних конфліктів. З метою попередження розвитку зокрема таких негативних соціальних явищ, як расизм та ксенофобія, актуальним стає вивчення проблем селективної антропології –

Таким чином, **об'єктом** даного дослідження є основні проблеми селективної антропології – расова дискримінація та ксенофобія, а **предметом** – вплив основних проблем селективної антропології на діяльність органів внутрішніх справ. **Мета** дослідження полягає у вивченні сутності та головних аспектів селективної антропології у контексті діяльності ОВС.

Реалізація зазначеної мети передбачає вирішення наступних **завдань**: - по-перше, визначити поняття селективної антропології; - по-друге, охарактеризувати культурну селективність як специфічну рису взаємодіючих сторін; - по-третє, проаналізувати причини виникнення та методи попередження расизму та ксенофобії у суспільстві; - по-четверте, розглянути проблеми, що виникають у діяльності співробітників ОВС і пов'язані з принципами культурної вибірконості.

Дослідженням проблем взаємодії представників різних культур прямо або опосередковано займалися такі дослідники, як Д.Кембел, П.Рікер, Д.Роулз, Л.Гумплович, В.Кравченко, Е.Роджерс, Т.Стейнфет та ін. Однак вплив культурної селективності на професійну діяльність поки що не знайшов свого гідного місця у наукових дослідженнях.

Формування гуманного ставлення до суспільства та держави, виховання національної самосвідомості, політичної культури та культури міжетнічних відносин набувають особливої ваги у сучасному глобалізованому світі, світі «без кордонів». Однак сьогодні ще важко уявити людину, яка б однаково ставилась до представників різних культурних світів. Це пов'язане з цілою низкою факторів, зокрема – вихованням, специфікою культури, до якої належить особа, освітою, культурною обізнаністю та ін., але разом із тим свій відбиток залишає професійна діяльність, яка інколи може повністю змінити світосприйняття людини, особливо якщо це супроводжується постійними стресами та напругою (наприклад, робота міліціонера). У даному випадку селективність, вибіркоче ставлення до людей-представників різних культур, може набути особливої гостроти і навіть перерости у крайні форми (расова, релігійна, культурна дискримінація).

Ситуація значно ускладнюється, коли дискримінаційні настрої поширюються серед працівників органів внутрішніх справ, оскільки дана професія передбачає гуманне, безпристрасне ставлення до всіх громадян, незалежно від їхнього походження. Проте, як свідчить практика, досить велика кількість випадків дискримінації спричиняється саме за участю правоохоронців. Причин цьому декілька. Оскільки антропологічна селективність найбільш інтенсивно проявляється у процесі взаємодії представників різних культур, у ході якого відбувається вибіркочий обмін культурними особливостями, традиціями, цінностями, то найчастіше на процес формування відношення до інших етносів впливають специфічні якості, що мають яскраве вираження, або проявляються інтенсивніше за інші в даній культурі (релігійні погляди, фенотипічні особливості, мова та ін.). Окрім того, сприйняття цієї культурної своєрідності залежить від цілей, які переслідують контактуючі сторони.

Причинами виникнення та посилення селективних поглядів взагалі та співробітників ОВС зокрема, можуть бути: по-перше, недостатня розвиненість людини та низька її готовність до сприйняття представників інших культур, які за певних умов можуть сприйматися як ворожі, небезпечні, погані, чужі і т.ін.; по-друге, поширення в суспільстві негативних настроїв щодо представників іншої культури, чие існування немов би може стати загрозою (міфічною) для суспільства; по-третє, поширення негативних стереотипічних поглядів про представників тієї чи іншої культури, що може стати причиною відмови від спілкування та проявів агресії, конфліктності, насильницьких діянь.

Дослідники виділяють два типи формування селективних поглядів: свідоме та стихійне, які доповнюють одне одне, а іноді й конкурують. У ході свідомої вибірконості відбувається цілеспрямована відмова від встановлення позитивного контакту (наприклад, завчасне обвинувачення представників якої-небудь етнічної групи через особисту неприязнь з метою завдання їм шкоди). Під час стихійної – автоматичне, інстинктивне, несвідоме розділення на своїх та чужих, отже хороших та поганих (незалежно від суб'єктивних поглядів, виходячи тільки з даних обставин).

Саме на основі вищезазначених процесів відбувається формування такого негативного явища, як расова або етнічна дискримінація, що спирається, насамперед, на поширення ксенофобських поглядів.

Ксенофобія (від грецьких слів *ξένος* (ксенос) – "чужинець", "незнайомець", та *φόβος* (фобос) – "страх") – це хворобливий стан, який виявляється у нав'язливому страху стосовно чужинців чи просто чогось незнайомого, чужоземного, і може перерости у недовіру та навіть ненависть до них [1, с. 9]. Міжнародні словники визначають ксенофобію як «страх або ненависть до чужинців чи іноземців або до всього, що є чужим чи іноземним» [2]. В основі ксенофобії лежить цілком природне явище – вроджений інстинкт самозбереження. Загалом страх перед чужим і невідомим – це не нове явище суспільного життя, а притаманне людському суспільству з часів його появи і до сьогодення. Аналізуючи досвід людства, можна вважати, що ксенофобія – один із перших важливих факторів формування суспільства, оскільки відіграє важливу роль у об'єднанні людей в колективні форми життя задля подолання небезпеки. З іншого боку, суперництво між соціальними групами за ресурси та владу примушує людей розділяти оточуючих на «своїх», які можуть захистити, надати допомогу, та «чужих» – незнайомих, незрозумілих, ворожих.

У сучасній науці виділяють три основні аспекти установок людини щодо «чужого» [3, с.149-150]: 1) когнітивний – це уявлення щодо відмінності інших, розділення суспільства на «ми – вони», що формується на основі етно-культурних стереотипів (застиглих уявленнях про незнайомий народ); 2) афективний – це емоційні переживання щодо «чужого» (як правило, страх, ненависть, ворожість і т.ін.); 3) поведінковий – це «динамічний бік емоцій... які відповідним чином координують дії суб'єктів та об'єктів ксенофобії, які можуть проявлятися у різних формах. Зокрема, в таких інституціоналізованих формах ксенофобії, як: сегрегація –

роботи; • дискримінація – обмеження «інших» індивідів з боку домінуючої групи у доступі до суспільних благ та влади; • геноцид – дії, що їх скоюють з наміром знищити, повністю чи частково, певну групу, яка об'єднана спільним громадянством, етнічну, расову чи релігійну. Це є крайньою (радикальною) формою ксенофобії... (знищення фашистами у концтаборах людей за національною ознакою)» [3, с. 149-150].

Окрім того, дослідники виділяють цілу низку так званих «фобій», в основі яких лежить ксенофобія, наприклад, етнофобія, ісламофобія, антисемітизм, сексизм і т.ін. Таким чином, ксенофобія є причиною виникнення цілої низки суспільних явищ, але найбільш масовим та соціально негативним явищем, яке виникло на основі ксенофобських поглядів, є расизм.

Під расизмом розуміють сукупність концепцій, основу яких складають положення про фізичну і психічну нерівноцінність людських рас. Расизм характеризується людиноненависними ідеями про розділення людей на вищі та нижчі раси, з яких перші начебто являються єдиними творцями цивілізації, а другі не здатні до створення і навіть досягнення «високої» культури і тому вимушені (і повинні) бути об'єктами експлуатації.

Відповідно до Статті 1 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, поняття расової дискримінації означає «будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевагу, ґрунтовані на ознаках

знищення чи пригнічення визнання, використання чи здійснення на рівних засадах прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній чи будь-яких інших галузях суспільного життя» [4]. Таким чином, даний документ значно розширює поняття расової дискримінації, визначаючи її як ворожнечу, не тільки через колір шкіри, але й національне чи етнічне походження.

Расизм певним чином можна вважати ксенофобією за ознакою видимої різниці у зовнішності. Як і ксенофобія, расизм є ірраціональною, але природною реакцією людей на чуже та невідоме. Однак лише цим расизм аж ніяк не вичерпується, оскільки передбачає також агресивну реакцію на нібито існуючу загрозу з боку інших рас та намагання їх підкорити.

Вважається, що расизм виник у рабовласницькому суспільстві і, як і вияв ксенофобії, притаманний людям здавна. Расизм в різних країнах має свої форми через специфічні особливості історичних, культурних, релігійних, економічних, інших соціальних чинників. Проте, засновником расизму як офіційної ідеології вважається Л. Гумплович. Сучасні расисти стверджують, що всі раси і культури повинні жити окремо одне від одного на своїх «історичних територіях», що вони не повинні змішуватися, щоб не втратити свою ідентичність і самобутність, а отже не слід допускати проживання у власній країні представників інших країн і рас.

Проблемами расової дискримінації постійно стурбована Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки та культури, в основі діяльності якої лежить боротьба з расизмом, ксенофобією та нетерпимістю. ЮНЕСКО ставить за мету пошук ефективних способів боротьби з проявами дискримінації, які вже існують та які повсякчас виникають у зв'язку із глобалізацією та все більшою «відкритістю» світу. У жовтні 2003 року ЮНЕСКО розробило та прийняло Комплексну стратегію боротьби з расизмом, дискримінацією, ксенофобією та нетерпимістю. Пріоритетними напрямками даної Стратегії є «сприяння проведенню наукових досліджень та дискусій з проблем расизму, дискримінації, ксенофобії; переосмислення та доповнення документів ЮНЕСКО, які регулюють питання расизму та дискримінації; створення нових підходів до навчання, розробка навчальних матеріалів; залучення визнаних суспільних діячів та політиків до діяльності щодо боротьби з расизмом та дискримінацією; збереження культурного розмаїття у мультиетнічних і мультикультурних суспільствах; боротьба з пропагандою расизму у засобах масової інформації, зокрема в інтернеті» [5].

Таким чином, дана Стратегія ще раз підкреслює той факт, що необхідно застосовувати комплексні міри для боротьби з дискримінаційними настроями у будь-якій сфері життя суспільства. Зокрема, для нейтралізації ксенофобських та расистських поглядів серед співробітників ОВС, слід звернути увагу на вирішення наступних проблем.

1. Розвиток міжкультурної компетентності співробітників, яка полягає у всебічному пізнанні світових культур, вивченні їх особливостей, специфіки (звичаїв, традицій, системи цінностей, релігії, мистецтва, культурних взаємозв'язків, літератури). Доцільним було б приділяти особливу увагу відповідній освітній діяльності як у вищих навчальних закладах системи МВС, так і безпосередньо під час професійної діяльності, зокрема – знайомству з історією рідної та зарубіжної культур і релігії; поглибленню вивчення іноземних мов; регулярному проведенню тренінгів з метою виховання толерантності; організації зустрічей з представниками інших культур, оскільки найбільша кількість конфліктів виникає через нерозуміння деяких аспектів іншої культури та страх перед невідомим.

2. Поглиблене вивчення співробітниками ОВС специфіки проблеми міжетнічних конфліктів. Згідно з документами ООН та ЮНЕСКО, в основі формування культури світу лежить побудова й розвиток соціальних відносин, заснованих на принципах свободи, справедливості, демократії, терпимості й солідарності, відмови від будь-яких видів насильства. Цей тип соціальних відносин передбачає запобігання конфліктам вже на початковій стадії їхнього розвитку за допомогою ліквідації або мінімізації причин, які їх породжують, шляхом встановлення діалогу, обміну культурною інформацією, ведення переговорів, організації співпраці заради досягнення спільних цілей життя. Тому важливим компонентом діяльності у процесі протидії расовій дискримінації є поглиблене вивчення причин, сутності та наслідків конфліктів, які виникають на основі ксенофобії та несприйняття расової інакшості. Ефективним може бути також запровадження та пр

проводитися під спостереженням психологів. Слід вчити долати непорозуміння шляхом спілкування; знайомити з особливостями та ризиком конфліктних ситуацій, надаючи таким чином можливість кожному індивіду контролювати свою поведінку. Необхідно також пропонувати альтернативні способи врегулювання конфліктів і вчити застосовувати набуті знання в реальних ситуаціях.

3. Організація міжнаціональних заходів за участю фахівців з даної сфери. З метою підвищення

участю співробітників СБУ, МЕС, державних органів, представників міжнародних та громадських організацій, кореспондентів провідних ЗМІ і т.ін. Широке обговорення проблем расизму, висвітлення його реакційної сутності та негативних соціальних наслідків з метою привернення відповідної уваги суспільства є важливим напрямом роботи щодо боротьби з расистськими поглядами та рухами.

4. Підготовка інформаційних матеріалів (брошур, підручників, листівок, плакатів, емблем тощо), які пропагують терпимість до інших культур, надають глибокі знання про толерантність і допомагають кожному адекватно поводитися у конфліктних ситуаціях, спричинених міжкультурним непорозумінням.

Дані заходи сприятимуть формуванню у правоохоронців толерантності до представників інших груп і одночасно – збереженню власної ідентичності. Суспільство, що зазнає постійних трансформацій, повинно бути готовим до діалогу як внутрішнього (міжгрупового та міжетнічного), так і зовнішнього (міжнаціонального). Навчання принципу толерантності як соціальної характеристики особистості є невід'ємною частиною професійної підготовки фахівця, а це неможливе поза умовами міжкультурної освіти, у ході якої зменшується кількість стереотипів, забобонів та упереджень, послаблюється їх вплив на свідомість співробітників, формується ширше та більш складне бачення й розуміння світу.

Таким чином, проблеми селективної антропології є надзвичайно актуальними у сучасній правоохоронній діяльності, тому головне завдання фахівців – створити сприятливі умови для формування всебічно розвиненої особистості – справжнього професіонала у своїй справі. Саме тому важливо працювати над збагаченням життєвого суспільно-історичного досвіду правоохоронців шляхом залучення їх до участі у відродженні забутих та створенні нових національних, культурних традицій, цінностей, вивченні особливостей культур інших націй і народностей, формуванні миролюбності, толерантності, злагоди.

Джерела та література:

1. Ксенофобия в современном мире / В. А. Ачкасов, В. А. Ачкасова, С. А. Ланцов и др.; отв. ред.: В. А. Ачкасов, Д. З. Мутагиров. – СПб. : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2008. – 354 с.
2. Xenophobia : [Електронний ресурс] // Meriam-Webster's Online Dictionary. – Режим доступу : <http://www.merriam-webster.com/dictionary/xenophobia>
3. Людина у полікультурному суспільстві : навч.-метод. посіб. для викл. вищ. навч. зал. з курсу за вибором для студ. соціогуман. спец / О. І. Пометун, Л. Ю. Султанова та ін. – К. : Інжиніринг, 2010. – 248 с.
4. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (Про зняття застережень див. Указ Президії ВР УРСР № 7248-ХІ від 14.03.89; Поправки до Конвенції див. в постанові ВР № 3936-12 від 04.02.94, ВВР 1994, № 23, с. 169) : [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Комплексная стратегия ЮНЕСКО по борьбе против расизма, дискриминации, ксенофобии и связанной с ними нетерпимости : [Электронный ресурс] // ЮНЕСКО. – 2003. – Режим доступа : <http://www.unesco.org/ru/moscow/social-human-sciences/human-rights/fight-against-racism-discrimination-xenophobia/>.
6. Декларация принципов толерантности (утверждена резолюцией 5.61 Генеральной конференции ЮНЕСКО от 16 ноября 1995 года) : [Электронный ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Кравченко А. И. Культурология [Электронный ресурс] : учеб. пособие для вузов / А. И. Кравченко. – 3-е изд. – М. : Академический проект, 2001. – Режим доступа : <http://www.countries.ru/library/theory/dynfrc.htm>